

KUNST- EN ANTIIEKGERELATEERDE CRIMINALITEIT

Verslag van een onderzoek voor het
Nationaal dreigingsbeeld 2012

Kunst- en antiek- gerelateerde criminaliteit

Verslag van een onderzoek voor
het Nationaal dreigingsbeeld 2012

Eva Willems-Hirsch

Uitgave

Dienst IPOL
Postbus 3016
2700 KX Zoetermeer

De Dienst IPOL
is een onderdeel van het Korps landelijke politiediensten

Colofon

Tekst Eva Willems-Hirsch
Eindredactie Irene Spijker
Foto omslag Detail verminkte Denker © Singer Laren/Margareta Svensson
Druk Thieme MediaCenter, Rotterdam
Opmaak OSAGE communicatie en ontwerp

Zoetermeer, april 2012
Copyright © 2012 KLPD–IPOL Zoetermeer
IPOL nummer 5/2012

Copyright

Behoudens de door de wet gestelde uitzonderingen, alsmede behoudens voorzover in deze uitgave nadrukkelijk anders is aangegeven, mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd en/of openbaar worden gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het KLPD.

Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die nochtans onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden de auteur(s), redactie en het KLPD geen aansprakelijkheid. Voor eventuele verbeteringen van de opgenomen gegevens houden zij zich gaarne aanbevolen.

Inhoud

	Samenvatting	4
1	Inleiding	8
	1.1 Het Nationaal dreigingsbeeld	8
	1.2 Domeinafbakening	9
	1.3 Begripsomschrijving	9
	1.4 Doelstelling en onderzoeksvragen	9
	1.5 Onderzoeksmethode	10
2	Aard	12
	2.1 Objecten	12
	2.2 Locaties	14
	2.3 Werkwijzen	18
	2.4 Bijzonderheden van de kunst-en-antiekbranche	24
3	Omvang	28
4	Daders en dadergroepen	32
5	Gevolgen voor de samenleving	35
6	Criminaliteitsrelevante factoren	37
7	Aanpak	39
8	Verwachtingen en conclusies	42
	Literatuur	44

Samenvatting

Dit rapport over kunst- en antiekgerelateerde criminaliteit is een van de deelrapporten die de bouwstenen voor het Nationaal dreigingsbeeld 2012 (NDB2012) vormen. Het doel is inzicht te krijgen in de aard, omvang, daders, maatschappelijke gevolgen en toekomstige ontwikkelingen van criminaliteit die verband houdt met kunst en antiek. Ook wordt ingegaan op de aanpak.

In dit rapport wordt kortheidshalve de term 'kunst- en antiekcriminaliteit' gebruikt. Hiermee wordt bedoeld op een heel scala aan delicten die aan kunst en antiek gerelateerd zijn: diefstal, inbraak, vernieling, gijzeling van kunst, het witwassen van crimineel verkregen gelden via de handel in kunst en antiek, et cetera.

De politie heeft in de jaren 2001-2008 nauwelijks aandacht besteed aan kunst- en antiekcriminaliteit. De huidige groep Kunst- en Antiekcriminaliteit van het Korps landelijke politiediensten (Dienst IPOL) is actief vanaf 2009. Daardoor is de informatiepositie beperkt en wordt in dit rapport uitgegaan van de informatie die is verzameld in de periode 2009-2011.

Aard

De aard van kunst- en antiekcriminaliteit is gevarieerd, omdat het soort object van invloed is op het type delict. De diefstal van een schilderij uit een museum vergt een andere aanpak dan de diefstal van een bronzen beeld uit een park. Ook de afzet van het object verschilt: terwijl voor een schilderij een specifieke koper moet worden gezocht, wordt een bronzen beeld veelvuldig aan een smelterij verkocht met het doel dit te laten omsmelten. Bij de eerste vorm van kunst- en antiekcriminaliteit gaat het criminelen om de financiële waarde die een kunstwerk op de markt vertegenwoordigt, bij de tweede vorm gaat het hun alleen om de waarde van het materiaal waarvan een kunstwerk gemaakt is. Criminelen verschaffen zich vaak toegang tot een pand door middel van braak, al dan niet voorafgegaan door een loos alarm. Zij kunnen echter ook gebruikmaken van het openbare karakter van een gebouw. Zijn er meerdere sleutels in omloop, dan kunnen zij daar hun voordeel mee doen. Ook wordt tegenwoordig kunst gestolen tijdens het transport.

De meeste kunst wordt gestolen uit woningen, maar er wordt ook veel gestolen uit tuinen. Dit zijn met name bronzen beelden. Diefstallen binnen de kunst- en antiekbranche worden het meest gepleegd in Amsterdam, het centrum van de Nederlandse kunst- en antiekhandel. Vooral antiekhandelaars en handelaars in hedendaagse en moderne kunst worden getroffen.

Religieuze instellingen zijn verhoudingsgewijs minder vaak slachtoffer van diefstal en inbraak, maar als er een inbraak of diefstal plaatsvindt, worden grote aantallen objecten tegelijk gestolen. Deze instellingen zijn over het algemeen lastig te beveiligen vanwege het openbare karakter ervan.

De markt voor gestolen kunst en antiek is divers. Soms wordt een object zodanig aangepast dat het niet gemakkelijk meer als het gestolen object herkend kan worden. Ook worden gestolen objecten binnen de criminele wereld gebruikt als ruilmiddel voor bijvoorbeeld drugs. Ze circuleren dan als betaalmiddel in de criminele wereld. Deze vorm van geld wordt door opsporingsinstanties echter nog onvoldoende herkend en op waarde geschat. Soms worden waardevolle objecten aangetroffen op vlooiemarkten, soms op specialistische kunst- en antiekbeurzen.

De handel in kunst en antiek verloopt vaak via handelaars, veilinghuizen en bemiddelaars, en niet direct tussen aan- en verkoper. Dit maakt de keten lang en onoverzichtelijk, zodat het lastig is te achterhalen wie de oorspronkelijke dief is. Een andere complicerende factor is dat een deel van de handelaars aan- en verkopen niet goed registreert.

Kunstwerken kunnen vergezeld gaan van een echtheidsverklaring of een taxatierapport. Deze worden echter ook vervalst en gestolen, en voor de gemiddelde leek is de echtheid van een kunstwerk moeilijk vast te stellen. De expert vervult dus een sleutelrol binnen de kunst-en-antiekwereld: een kunstwerk kan ineens veel meer of minder waard worden als gevolg van de taxatie van een expert. Dat zou een kunstwerk vervolgens ook meer of minder aantrekkelijk kunnen maken voor criminelen.

De laatste tijd neemt het aantal consignatieverkopen toe. Dit zijn verkopen waarbij een handelaar tussen aan- en verkoper bemiddelt zonder eigenaar te worden van het verhandelde object. Dit type verkoop brengt risico's met zich mee, omdat aan- en verkopers gemakkelijker opgelicht kunnen worden. Ook komt het voor dat handelaars prijsafspraken maken om meer potentiële klanten te hebben of om de prijs te drukken. Bij gebruikmaking van private financiers lopen handelaars het risico met een criminele geldschietster in zee te gaan.

De kunst-en-antiekbranche wordt gebruikt voor het witwassen van criminele gelden. Het gaat hierbij om een enkele 'foute' handelaar en niet om de branche als zodanig. Niet alleen geld, ook objecten worden witgewassen, bijvoorbeeld illegaal opgegraven archeologische objecten die via bepaalde kanalen op de legale markt opduiken.

Ook is bekend dat criminelen slachtoffers bedreigen en afpersen in verband met dubieuze verzekerings- en belastingpraktijken.

Omvang

Omdat de registratie van kunst- en antiekcriminaliteit pas sinds 2009 weer systematisch plaatsvindt, is het lastig de ontwikkeling in de omvang te beschrijven. In de periode 2009-2011 schommelde het aantal incidenten rond de achthonderd per jaar. De bekende waarde van de gestolen objecten was in 2009 € 4 miljoen, in 2010 € 9 miljoen en in 2011 € 18 miljoen. Van ruwweg de helft van de objecten is de waarde echter onbekend. Aangenomen dat de waarde van deze objecten gelijk is aan die van de 'bekende helft', is het schadebedrag ongeveer twee keer zo hoog. Schilderijen en beelden worden het meest gestolen. Terwijl het aandeel gestolen schilderijen daalt, neemt het aandeel gestolen beelden toe. Dit is zeer waarschijnlijk gerelateerd aan de stijging van de bronsprijzen.

Daders en dadergroepen

Verdachten van kunst- en antiekcriminaliteit zijn meestal man. De gemiddelde leeftijd is 36 jaar en het merendeel heeft de Nederlandse nationaliteit. Er zijn weinig dadergroepen bekend die zich bezighouden met kunst- en antiekcriminaliteit. Wel weten we van een aantal verdachten dat zij in wisselende samenstelling en met variërende taken samenwerken. Het vermoeden bestaat dat bij een aantal grote kunstrovers in Nederland een groep criminelen betrokken is. Er zijn geen bewijzen gevonden voor 'in opdracht' uitgevoerde kunstrovers, al zijn er wel enkele kunstrovers geweest die aanleiding geven te vermoeden dat dit fenomeen nu en dan voorkomt.

Gevolgen voor de samenleving

Wanneer kunstobjecten gestolen worden, lijden de eigenaars ervan materiële schade. In 2010 beliep deze schade naar schatting € 22,2 miljoen, in 2011 ging het om € 36,8 miljoen. Dieven richten echter niet alleen schade aan door objecten te stelen, zij veroorzaken ook vernielingsschade. Per roofpoging ligt de vernielingsschade op ongeveer € 3000. Behalve materiële schade lijden slachtoffers ook emotionele schade. Tot slot wordt er culturele schade aangericht, als er illegale opgravingen of wrakduiken plaatsvinden of als er objecten worden gestolen die tot de kunstcollectie van het Rijk behoren.

Aanpak

De aanpak van kunst- en antiekcriminaliteit kan op een aantal punten worden verbeterd. Zo is een betere en eenduidige registratie van (aangiften en verzekeringen van) dit type objecten nodig, ook door particulieren, zodat duidelijk wordt

wat er precies gestolen is. Ook is het van belang dat handelaars hun inkoopregister beter bijhouden en dat bemiddelaars er weer toe worden verplicht grote contante betalingen te melden aan de opsporingsinstanties; de term 'bemiddeling' is uit de wet (WWFT) verdwenen. Daarbij zal tevens meer aandacht moeten zijn voor naleving van deze meldplicht. Dit is met name van belang vanwege de toename van consignatieverkopen binnen de kunst-en-antiekbranche. Ook de verjaringstermijn voor kunst- en antiekcriminaliteit dient verlengd te worden, omdat het nu na verloop van deze periode relatief eenvoudig is eigenaar te worden van een gestolen object.

Het vergroten van expertise bij opsporingsinstanties is essentieel: zij kunnen meer gestolen kunst aan het licht brengen door specifiek op kunst en antiek te letten wanneer zij onderzoeken doen of waardevolle spullen in beslag nemen. Dat maakt het direct ook minder aantrekkelijk voor criminelen om in kunst te investeren. Het is belangrijk dat opsporingsinstanties zich gaan realiseren dat er heel veel geld omgaat in deze branche.

Er valt winst te behalen uit een betere samenwerking van de politie met externe belanghebbenden zoals verzekeraars, met gemeenten en met bijzondere opsporingsdiensten zoals de FIOD.

Verwachtingen en conclusies

Het algemeen heersende beeld dat kunst- en antiekcriminaliteit geen ernstig probleem vormt, dient te worden genuanceerd. Criminelen zagen bronzen kunstwerken aan stukken voor een fractie van de waarde. Ook beschouwen ze kunstwerken als belegging of betaalmiddel, ze zien kunst enkel en alleen als geld. Ze kunnen relatief ongestoord hun gang gaan: de registratie en opsporing zijn niet goed georganiseerd.

Er zijn omstandigheden die erop wijzen dat de omvang van kunst- en antiekcriminaliteit kan gaan toenemen. Deze toename is vooral mogelijk doordat kansen in de handhaving worden gemist, kunst zeer beperkt in beslag wordt genomen, de grondstofprijs blijft stijgen en er gaten zijn (ontstaan) in wet- en regelgeving. Specifiek voor bronsdiefstal geldt dat een verdere toename ervan aannemelijk is.

De afgelopen jaren is er te weinig aandacht geweest voor kunst- en antiekcriminaliteit. Sinds 2009 wordt er een actiever beleid gevoerd. Dit staat echter nog in de kinderschoenen. Gezien het feit dat kunst- en antiekcriminaliteit mede gepleegd wordt door criminelen die zich bezighouden met zware delicten als drugs- en wapenhandel en er in deze sector miljoenen omgaan, is het dringend noodzakelijk dat alle betrokken opsporingsinstanties het belang van het aanpakken van kunst- en antiekcriminaliteit gaan inzien.

1

Inleiding

1.1 Het Nationaal dreigingsbeeld

Elke vier jaar wordt door de Dienst IPOL van het Korps landelijke politiediensten (KLPD), in samenwerking met de Dienst Nationale Recherche van hetzelfde korps, het Nationaal dreigingsbeeld (NDB) georganiseerde criminaliteit vervaardigd. Het eerste verscheen in 2004. In opdracht van het College van procureurs-generaal wordt telkens een zo breed mogelijk overzicht gepresenteerd van de stand van zaken rond de georganiseerde criminaliteit in Nederland. Centraal staan daarbij de criminele hoofdactiviteiten. Dat wil zeggen dat vooral de daarop betrekking hebbende strafrechtelijke delictcategorieën onderwerp van onderzoek zijn. Het gaat niet alleen om de meer traditionele vormen van georganiseerde criminaliteit zoals drugshandel, witwassen, mensenhandel en -smokkel, maar ook om minder bekende vormen zoals wapenhandel, *skimming*, kinderpornografie, vals geld en allerlei vormen van cybercrime en vermogenscriminaliteit.

Deze vormen van georganiseerde criminaliteit worden – aan de hand van uniforme onderzoeksvragen – in afzonderlijke projecten onderzocht. In het eindrapport NDB worden de resultaten van deze projecten samengevat en voorzien van wat wij “een kwalificatie van dreiging” noemen. Hiermee wordt aangegeven of de betrokken vorm van georganiseerde criminaliteit voor de komende vier jaar als een bedreiging van de Nederlandse samenleving moet worden gezien. Mede op grond van deze kwalificaties worden de landelijke beleidsprioriteiten voor de middellange termijn vastgesteld.

Dit rapport over kunst- en antiekgerelateerde criminaliteit is een van de deelrapporten die de bouwstenen voor het Nationaal dreigingsbeeld 2012 (NDB2012) vormen. Behalve als bouwsteen hebben deze rapportages natuurlijk ook zelfstandige betekenis. Ze worden daarom ook separaat gepubliceerd.

Voordat de onderzoeksvragen beantwoord worden, wordt ingegaan op de afbakening van het onderwerp en op de doelstelling van het onderzoek. De onderzoeksvragen worden op een rijtje gezet en de onderzoeksmethode krijgt aandacht.

1.2 Domeinafbakening

Voor dit rapport is het onderzoeksdomein beperkt tot kunst- en antiekgerelateerde criminaliteit met een georganiseerd karakter. Volgens de criteria die gelden voor het NDB2012 betekent dit dat er sprake moet zijn van a) structurele samenwerking tussen personen en b) criminaliteit die wordt gepleegd met het oog op het gezamenlijk behalen van financieel of materieel gewin. Een aanvullend criterium is het regio-overstijgende karakter van de criminele samenwerkingsverbanden (csv's). Samenvattend is het onderzoeksdomein te omschrijven als 'in Nederland gepleegde, aan kunst en antiek gerelateerde criminaliteit door criminele samenwerkingsverbanden die bovenregionaal actief zijn, waarbij de criminele samenwerkingsverbanden uit Nederland of uit het buitenland afkomstig kunnen zijn'.

1.3 Begripsomschrijving

In dit rapport wordt kortheidshalve de term 'kunst- en antiekcriminaliteit' gebruikt. Daarmee wordt bedoeld op allerlei vormen van kunst- en antiekgerelateerde criminaliteit. Het kan gaan om diefstal, diefstal middels braak, vernieling, overvallen waarbij kunst of antiek wordt weggenomen, gijzeling van kunst en heling van gestolen objecten. Ook kan het gaan om het witwassen van crimineel verkregen gelden via de handel in kunst en antiek of om het smokkelen van of de handel in illegaal verworven kunst, antiek of cultuurgoederen. Oplichting met kunst en antiek, zoals verzekeringsfraude, het niet nakomen van verkoopovereenkomsten en het verkopen van vervalste kunstwerken, behoort eveneens tot de aan kunst en antiek gerelateerde criminaliteit. Het vervalsen varieert van het geheel opnieuw vervaardigen van een kunstwerk tot het toevoegen van de signatuur van een kunstenaar aan een bestaand werk (Bieleman, Van der Stoep & Naayer, 2007).

1.4 Doelstelling en onderzoeksvragen

De doelstelling van dit onderzoek naar kunst- en antiekcriminaliteit is het verkrijgen van inzicht in:

- de ontwikkeling van aard en omvang;
- de (samenwerkingsverbanden van) personen die zich met kunst- en antiekcriminaliteit bezighouden of daarbij op een andere manier betrokken zijn;
- de maatschappelijke gevolgen;
- de toekomstige ontwikkelingen van de aard, omvang en gevolgen.

Aansluitend op de doelstelling zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

1. Hoe heeft de aard van (georganiseerde) kunst- en antiekcriminaliteit zich ontwikkeld voor wat betreft de wijze waarop die wordt gepleegd?
2. Hoe heeft de omvang van (georganiseerde) kunst- en antiekcriminaliteit zich ontwikkeld?
3. Hoe heeft de aard van (georganiseerde) kunst- en antiekcriminaliteit zich ontwikkeld voor wat betreft de kenmerken van personen en criminele samenwerkingsverbanden die van (betrokkenheid bij) het plegen daarvan worden verdacht?
4. Wat zijn de gevolgen van (georganiseerde) kunst- en antiekcriminaliteit voor de Nederlandse samenleving?
5. Welke criminaliteitsrelevante factoren zijn, in welke mate en op wat voor wijze, van invloed op (georganiseerde) kunst- en antiekcriminaliteit?
6. Wat zijn voor de komende jaren de verwachtingen over (georganiseerde) kunst- en antiekcriminaliteit voor wat betreft omvang, werkwijzen, betrokkenen en maatschappelijke gevolgen?
7. Welke aanknopingspunten voor beleid dat gericht is op het tegenhouden of terugdringen van (georganiseerde) kunst- en antiekcriminaliteit komen uit het onderzoek naar voren?

1.5 Onderzoeksmethode

Kunst- en antiekcriminaliteit heeft binnen de politie niet altijd evenveel aandacht gehad. Tot 2001 bestond er binnen het Korps landelijke politiediensten (KLPD) een aparte afdeling die zich met de criminaliteit op dit specifieke terrein bezighield. Met het opheffen van deze afdeling in 2001 zijn de kennis en het inzicht verloren gegaan. Vanuit de politiek (ministers en Tweede Kamer) is enkele jaren later meer dan eens aangegeven dat de politie over een nationale database voor gestolen kunst en antiek zou moeten beschikken. Uiteindelijk heeft dit begin 2009 geresulteerd in een database en is een aantal medewerkers van de Dienst IPOL van het KLPD belast met de coördinatie, veredeling en analyse van informatie over kunst- en antiekcriminaliteit in Nederland.

Waar andere criminaliteitsvormen al langere tijd geregistreerd en gevolgd worden, geldt dit voor kunst- en antiekcriminaliteit dus niet. Zoals gezegd, wordt sinds begin 2009 getracht op systematische wijze bij te houden wat er in Nederland op het gebied van kunst- en antiekcriminaliteit plaatsvindt. Dit betekent dat voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen slechts uitgegaan kan worden van beperkte informatie, informatie die vanaf 2009 tot in 2011 is verzameld. De registratie van handelaars en verzekeraars biedt ook weinig

inzicht in de periode 2001-2009, om redenen die verderop in dit rapport aan de orde zullen komen.

Dit rapport is tot stand gekomen op basis van gegevens gegenereerd uit Blueview¹, een literatuurstudie, interviews met betrokkenen uit het veld, informatie van de Criminele Inlichtingen Eenheid en gegevens uit de database van de groep Kunst- en Antiekcriminaliteit van de Dienst IPOL, waarin alle gegevens uit de verschillende bronnen worden weggezet en veredeld. Voor dit rapport is gebruikgemaakt van alle informatie die in deze database is opgenomen tot en met 11 november 2011. Daar waar gegevens over 2011 worden gepresenteerd, hebben deze dus niet betrekking op het gehele jaar. Tevens is informatie uit het buitenland verkregen over in Nederland aangetroffen buitenlandse geroofde kunst en over in het buitenland aangetroffen kunstwerken die in Nederland zijn gestolen. Interviews die hebben plaatsgevonden, waren zowel met handelaars en medewerkers van veilinghuizen als met medewerkers van verzekeringsmaatschappijen, de Erfgoedinspectie, het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de Belastingdienst, Bureau Ontnemingswetgeving van het Openbaar Ministerie (BOOM) en politiecollega's in binnen- en buitenland.

---

¹ Blueview is een zoekprogramma waarmee alle mutaties van de politiekorpsen en de Koninklijke Marechaussee kunnen worden doorzocht.

2

Aard

In dit hoofdstuk wordt de aard van kunst- en antiekcriminaliteit beschreven. Hierbij wordt ingegaan op het type objecten, de getroffen locaties en de gebruikte werkwijzen. Daarbij komen onder andere de logistieke keten en de afzetmarkt aan de orde. Tot slot wordt aandacht geschonken aan bijzonderheden van de kunst-en-antiekbranche, zoals waardebepaling, prijsmanipulatie, het verkopen middels consignatie, private financiers en witwassen van crimineel verkregen gelden via handel in kunst en antiek.

2.1 Objecten

Kunst, antiek en cultuuroederen

Onder 'kunst' wordt volgens Van Dale verstaan: "het creatief en origineel tot uiting of voorstelling brengen van gedachten of gevoelens op vaak ontroerende of schokkende wijze".

Bij 'antiek' is, eveneens volgens Van Dale, sprake van oude kunst- en gebruiksvorwerpen. Wat er precies onder 'oud' wordt verstaan, levert de nodige discussie op. Veelal wordt uitgegaan van 100 jaar of ouder, maar bijvoorbeeld een klok van 95 jaar oud wordt door de groep Kunst- en Antiekcriminaliteit van IPOOL ook als antiek behandeld. Het gaat dan ook om een afweging die van zaak tot zaak kan verschillen.

Cultuuroederen zijn volgens het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2010) "voorwerpen die van belang zijn voor de culturele identiteit en het historisch bewustzijn van de bevolking". Ook cultuuroederen die behoren tot land- en/of scheepsarcheologie vallen hieronder. Er kunnen illegale opgravingen verricht worden op het land, maar ook wordt er regelmatig illegaal gedoken naar schatten op de zeebodem. In dit geval is er niet alleen sprake van diefstal van cultuuroederen maar ook van grafschennis: vaak gaat het om gezonken schepen.

Er kunnen twee duidelijk verschillende vormen van kunst- en antiekcriminaliteit worden onderscheiden. Bij de eerste vorm gaat het criminelen om de financiële waarde die een kunstwerk op de markt vertegenwoordigt. Bij de tweede vorm gaat het hun alleen om de waarde van het materiaal waarvan een kunstwerk is gemaakt en doet de waarde die het kunstwerk op de markt vertegenwoordigt er niet toe. Dit kan soms bizarre vormen aannemen, zo bleek in januari 2007. Toen

werd een exemplaar van het wereldberoemde beeld 'De denker', van Rodin, gestolen uit de beeldentuin van museum Singer in Laren. Het beeld werd twee dagen later zwaarbeschadigd teruggevonden: de dieven hadden geprobeerd het met een slijptol in stukken te zagen (zie figuur 1) met de bedoeling het brons om te smelten en door te verkopen. Voor veel mensen is dit een volstrekt onbegrijpelijke actie: de materiaalwaarde van 'De denker' staat immers in geen verhouding tot de waarde van het beeld zelf. Exemplaren van dit beeld worden geveild voor prijzen rond de miljoen euro.

Figuur 1

'De denker' van Rodin, ernstig beschadigd door bronstieven

Detail verminkte Denker © Singer Laren/Margareta Svensson

Ook recent, in januari 2012, kwam in het nieuws² dat bronzen beelden waren gestolen en aan stukken gezaagd (het beeld van Carmiggelt en zijn vrouw in Rheden en 'Het paard', dat gestolen werd in Dieren). Dit soort diefstallen zorgt voor maatschappelijke onrust. Veel gemeenten halen hun beelden weg uit openbare ruimten en ook particulieren zetten hun bronzen tuinbeelden binnen.

² <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2676/Cultuur/article/detail/3134483/2012/01/23/Beeld-Simon-Carmiggelt-en-vrouw-gestolen.dhtml>

Ook is gebleken dat bronzen objecten van begraafplaatsen worden gestolen, soms met dramatische afloop voor de nabestaanden. Zo verklaarde een verdachte enige tijd geleden:

“Ik heb een [bronzen] vogel gestolen op de begraafplaats (...). Ik denk dat het een urn was. Er zat vet gruis in de vogel. Ik heb dit vette gruis door de wc gespoeld zo’n twee maanden geleden. (...) Ik kreeg 40 euro voor de vogel (...).”

Vervalsingen

Op de huidige kunst-en-antiekmarkt blijken veel vervalsingen in omloop te zijn; er zijn schattingen dat 20 procent vervalst is (Kooistra & Huiberts, 2003). Omdat veel mensen niet over de kennis beschikken om vals werk van echt te onderscheiden en het daarnaast financieel niet loont valse werken als zodanig te onderkennen, blijven deze werken in omloop. Er zijn echter geen feitelijke aantallen bekend, zodat het onmogelijk is een schatting te geven van het geldelijk gewin dat hiermee behaald wordt.

Er zijn in opsporingsonderzoeken onder andere vervalsingen van schilderijen van Vincent van Gogh en Rembrandt van Rijn aangetroffen, maar ook van schilderijen van Herman Brood en Karel Appel. In sommige gevallen gaan deze gepaard met valse echtheidsverklaringen. De prijs die voor deze vervalste schilderijen wordt betaald, is marktconform. Uit onderzoek is verder gebleken dat criminelen drugs en wapens ruilen voor vervalste schilderijen. Niet alle criminelen weten in deze gevallen dat het om vervalsingen gaat.

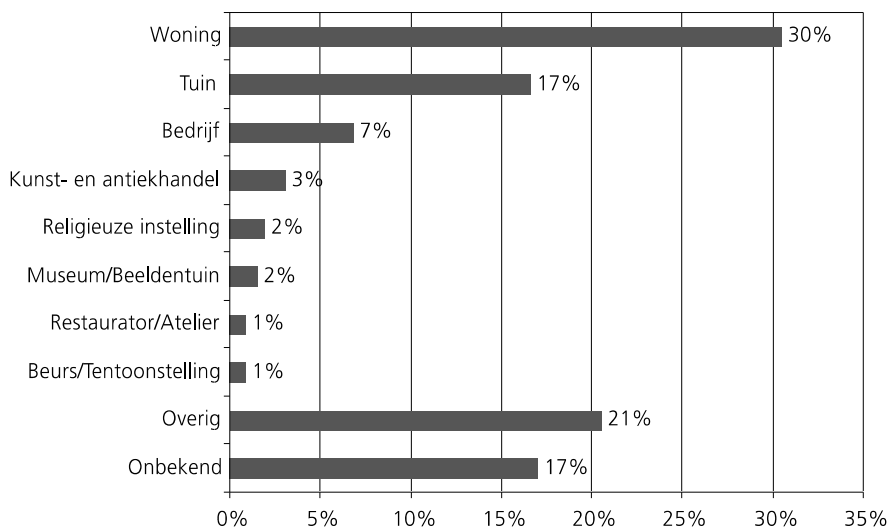
Dat er op deze markt veel geld omgaat, is zeker. Het logische gevolg is dat de handel in vervalsingen voor criminelen aantrekkelijk is.

2.2 Locaties

Kunstobjecten en antieke voorwerpen worden in Nederland op diverse locaties gestolen. Om hier inzicht in te krijgen zijn de registraties over de periode 2009-2011 bekeken. In totaal betrof het 1331 locaties. Figuur 2 geeft de verdeling naar locatie weer. Hieruit valt op te maken dat veelal woningen doelwit zijn van kunst- en antiekdiefstal. Daarnaast springt in het oog dat er ook veel gestolen wordt uit tuinen. Dit is gerelateerd aan het grote aantal bronsdiefstallen van de afgelopen jaren. Veel van deze gestolen beelden stonden in tuinen.

Figuur 2

Locatie van gestolen kunst en antiek

Bron Database Kunst en Antiek, IPOL

Als er kunst of antiek uit de locatie 'bedrijf' is gestolen, betreft dit geen kunst- of antiekhandel, maar een bedrijf dat bijvoorbeeld een schilderij in het kantoorpand had hangen. Diefstal van kunst en antiek uit openbaar toegankelijke ruimten (zowel buiten als binnen) valt in de categorie 'overig'. Het gaat hier bijvoorbeeld om parken, locaties langs de openbare weg, begraafplaatsen en ziekenhuizen. Van 17 procent van de diefstallen is de precieze locatie niet opgegeven.

Een geografische analyse van de locaties toont aan dat veruit de meeste diefstallen en inbraken in de periode 2009-2011 gepleegd werden in Den Haag en Amsterdam, gevolgd door Utrecht, Rotterdam en Tilburg.

Diefstallen bij de kunst-en-antiekbranche

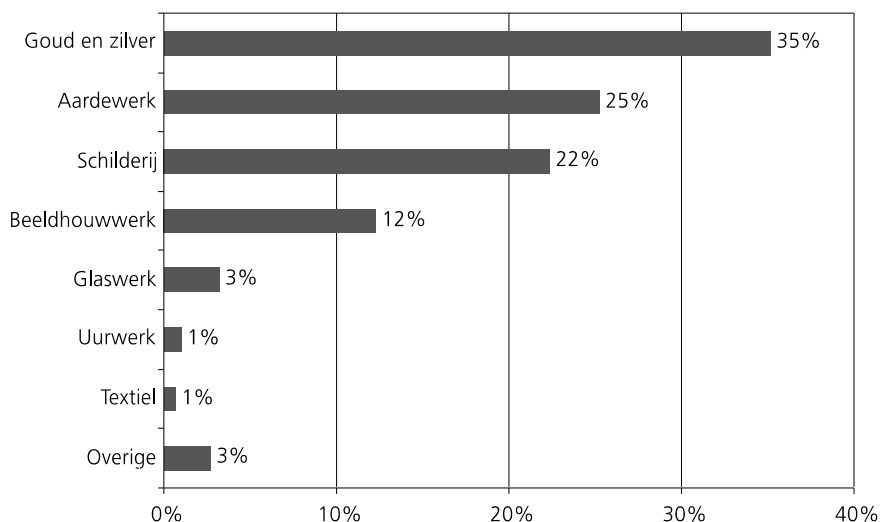
Diefstallen en inbraken waarbij kunst wordt gestolen in de kunst-en-antiekbranche, maken 7 procent uit van het totale aantal kunst- en antiekdiefstallen (zie figuur 2). De kunst-en-antiekbranche bestaat uit handelaars, veilinghuizen, musea, restauratoren, ateliers, beurzen en tentoonstellingen. Uit figuur 3 blijkt dat gouden en zilveren objecten het meest werden geroofd. Het merendeel

daarvan was afkomstig van vier incidenten waarbij zeer grote hoeveelheden in één roof werden weggenomen. Dit geeft een vertekend beeld. In deze branche zijn het vooral de antiekhandelaars en de handelaars in hedendaagse en moderne kunst die getroffen worden. Bij hen worden voornamelijk schilderijen en beelden gestolen (zie figuur 3).

Figuur 3

Verdeling gestolen objecten in de kunst-en-antiekbranche naar type

Bron Database Kunst en Antiek, IPOL

Uit onderzoek naar de geografische spreiding van de incidenten in de kunst-en-antiekbranche blijkt dat voornamelijk Amsterdam getroffen wordt. Aangezien zich hier het centrum van de Nederlandse kunst- en antiekhandel bevindt, is dit goed te verklaren. Amsterdam wordt gevolgd door Rotterdam, Utrecht, Leiden en Den Haag. Ook in de rest van het land worden kunst- en antiekhandelaars bestolen, maar in mindere mate.

Diefstallen bij religieuze instellingen

Een kwetsbare en vaak getroffen groep die veel objecten huisvest en bezit, zijn de religieuze instellingen. In Europa worden veel religieuze objecten gestolen. Zo worden in Italië en Frankrijk stelselmatig tal van kerken en kloosters leeggeroofd.

Dit gebeurt waarschijnlijk omdat deze goederen veel geld waard zijn op de kunst-en-antiekmarkt.

In 2010 vonden in Nederland vijftien incidenten plaats, voor 2011 staat de teller (op 11 november 2011) op veertien. Het aantal religieuze objecten dat daarbij werd gestolen, is aanzienlijk (tabel 1). De laatste twee kolommen van tabel 1 laten zien hoeveel religieuze voorwerpen bij een religieuze instelling werden gestolen en hoeveel op een andere locatie.

Tabel 1

Diefstal van religieuze objecten				
	Aantal incidenten	Aantal gestolen objecten	Religieuze instellingen	Overige locaties
2009	6	62	61	1
2010	15	59	53	6
2011	14	92	85	7
Totaal	35	213	199	14

Bron Database Kunst en Antiek, IPOL

Zoals uit de tabel blijkt, zijn er in de afgelopen jaren, voor zover bij de groep Kunst- en Antiekcriminaliteit bekend, 213 religieuze objecten gestolen. Voorbeelden van dit type objecten zijn statenbijbels, kelken, offerblokken, schilderijen en iconen. Dat het aantal incidenten vrij laag is, terwijl er veel objecten zijn gestolen, komt doordat bij enkele incidenten zeer veel objecten in één keer gestolen werden. Zo was er recentelijk een inbraak in een religieuze instelling waarbij 62 voorwerpen werden meegenomen. Uit de cijfers blijkt dat het aantal incidenten in 2010 en 2011 nagenoeg gelijk is, maar dat er wel een grote toename is in de hoeveelheid gestolen voorwerpen.

Religieuze objecten worden soms uit huizen en parken gestolen, maar zoals voor de hand liggend is, worden de meeste ervan gestolen uit religieuze instellingen. Deze instellingen zijn aantrekkelijk vanwege de slechte beveiliging. Kerken en kloosters liggen vaak op afgelegen plekken en mede vanwege de kosten zijn ze niet of nauwelijks beveiligd. Vaak gaat het om openbare gebouwen waar overdag geen alarm ingeschakeld is en zijn het plaatsen waar mensen in groten getale bijeenkomen. Dit biedt de gelegenheid tot het verrichten van voorbereidingshandelingen en vergemakkelijkt het plegen van een diefstal. Als kerken zouden worden afgesloten en slechts beperkt zouden worden

opengesteld, zou dit de gelegenheid tot diefstal verkleinen. De meeste kerkbesturen vinden dit vanwege het openbare karakter echter geen optie.

Een bijkomend probleem is dat er veelal geen volledige registratie van de bezittingen is. Een stichting die zich in Nederland met de registratie van kerkelijke kunstbezittingen bezighoudt, is de Stichting Kerkelijk Kunstbezit in Nederland (SKKN). Deze stichting heeft tot doel het kunst- en cultuurbezit van de Nederlandse kloosters en kerken te inventariseren en registreren. Hierdoor wordt nu steeds beter bekend wat zich op welke locatie in Nederland bevindt. Een voordeel voor de politie is dat in geval van roof precies bekend is wat er is verdwenen.

2.3 Werkwijzen

Voorafgaand aan een inbraak vindt er vaak loos alarm plaats bij een museum. Vermoedelijk veroorzaken criminelen dit zelf, om te kijken hoe de betrokken partijen in een dergelijke situatie reageren. Het slachtoffer denkt na de eerste twee meldingen vaak dat het weer een loos alarm betreft en geeft dan in het geheel geen reactie meer. Met name in culturele instellingen kan ook het sleutelbeleid tot problemen leiden. Niet zelden zijn er meerdere sleutels in omloop zonder dat bekend is hoeveel het er zijn en wie ze in bezit heeft. Hierdoor worden diefstal en verduistering vergemakkelijkt.

Het valt op dat internationaal de manieren om kunst en antiek te stelen, veranderd zijn. Criminelen richten zich tegenwoordig vaker op het onderscheppen van kunst tijdens het vervoer. Zo werd in Spanje een hele vrachtwagen vol met kunst gestolen, terwijl deze voor de nacht in een loods was neergezet. Ook hebben criminelen een gps-volger op het voertuig van een handelaar geplaatst om te kijken waar deze zich met zijn collectie zou bevinden. Zij waren van plan deze collectie op een geschikte plaats en tijd te stelen. Verondersteld wordt dat door de steeds verder opgevoerde beveiliging van musea en opslagplaatsen van handelaars er een verschuiving plaatsvindt naar diefstal tijdens het transport.

Afhankelijk van het soort object is er een groot verschil in de uitvoering van de diefstal. Zo maakt het voor het vervoer van de buit nogal uit of het gaat om de diefstal van een of meer schilderijen of om die van een bronzen beeld. Van invloed zijn het formaat en de omvang: gaat het om één makkelijk te vervoeren schilderij of betreft het een hele collectie schilderijen? Als zware bronzen beelden het doelwit zijn, moeten de dieven beschikken over een bus, aanhangwagen of iets dergelijks.

Hoe eenvoudig de daders soms te werk gaan, blijkt wel uit onderstaande verklaring van een verdachte in een zaak betreffende de diefstal van een aantal bronzen beelden:

Vervolgens zijn wij weer richting X gereden. Onderweg heb ik de gemeente X gebeld. Ik vroeg om informatie omtrent de beeldenroute. Door de receptioniste werd mij verteld dat ene heer A degene was bij de gemeente X die alles wist over de beeldenroute (...). De heer A deelde mij mede dat hij schriftelijke informatie had over de beeldenroute te X. Hij zei dat ik het kon komen ophalen. (...) De heer A heeft mij toen een computeruitdraai gegeven van de totale beeldenroute in de gemeente X.

Samen met B hebben wij aan de hand van de informatie de beelden bekeken. Onderweg naar de beeldenroute moest ik van B nog even de heer A bellen met de vraag welke beelden van brons waren. Ik heb dat gedaan. De heer A gaf mij toen telefonisch de nummers door van de beelden die van brons waren. (...) Wij hebben die beelden allemaal bekeken en B heeft alles gefotografeerd. De dag daarna hoorde ik op het nieuws dat er beelden van de beeldenroute te X waren gestolen.

Artnapping

Onder 'artnapping' wordt verstaan: het gijzelen van een gestolen kunstwerk, dat in ruil voor losgeld terugbezorgd wordt. Zie onderstaande zaak ter illustratie (Charney, 2009):

In december 2001 loopt een man vijf minuten voor sluitingstijd het Zweeds Nationaal Museum binnen. Hij richt een semiautomatisch wapen op een bewaker, terwijl twee andere mannen een schilderij van Renoir en een schilderij van Rembrandt van de muur af halen. De dieven eisen naderhand 4 miljoen pond losgeld. Het museum geeft geen gehoor aan deze eis en de dieven kunnen uiteindelijk worden aangehouden. Ook de schilderijen zijn weer in het museum te bewonderen.

Artnapping zou voor het eerst hebben plaatsgevonden in Frankrijk in de jaren 60 van de vorige eeuw, om zich vervolgens wereldwijd te verspreiden. Het losgeld dat criminelen vragen, is altijd lager dan het bedrag dat het schilderij waard is, omdat het voor verzekeringsmaatschappijen 'rendabel' moet zijn dit losgeld uit te betalen. Een verzekeringsmaatschappij betaalt meestal, omdat zij een kostenbatenafweging maakt: de vervangende waarde die zij moet betalen als het gestolen schilderij niet bij de eigenaar terugbezorgd wordt, is immers hoger

dan het losgeld. Arnapping wordt minder aantrekkelijk als verzekeringsmaatschappijen duidelijk maken dat zij geen geld betalen voor gestolen kunst. Het wél uitbetalen van dergelijke gelden door verzekeringsmaatschappijen kan juist een aanzuigende werking hebben.

De laatste tijd wordt steeds meer bekend over bedreiging en afpersing van slachtoffers van kunst- en antiekdiefstal. Niet alleen handelaars worden door criminelen afgeperst of gehanteerd, ook particulieren worden onder druk gezet vanwege dubieuze verzekerings- en belastingpraktijken. Meer dan eens blijkt dat particulieren de verzekering en de Belastingdienst niet helemaal de waarheid vertellen over hun bezittingen, omdat zij financieel gewin willen behalen. Als overige betrokkenen, zoals handelaars, financiers en voormalige eigenaars hiervan op de hoogte zijn en informatie over deze dubieuze praktijken het oor van criminelen bereikt, hebben zij mogelijkheden om deze particulieren af te persen.

Afzetmarkt

Vaak wordt gesteld dat er voor gestolen kunst en antiek geen markt is. Deze bewering is echter slechts gedeeltelijk waar. Meer dan eens blijkt een object overgeschilderd, verzaagd, versneden of dermate aangepast te zijn dat het in eerste instantie niet als het originele gestolen object herkend wordt. Schilderijen worden soms in stukken gesneden of gezaagd, omdat de losse onderdelen eenvoudiger verhandeld kunnen worden. Houten en marmeren beelden worden onthoofd of bijvoorbeeld deels overgeschilderd, zodat de herkomst niet gemakkelijk te herleiden is. Dit komt de opsporing niet ten goede.

Criminelen vinden gemakkelijk toegang tot de kunst- en antiekhandel: de gehele markt is kwetsbaar. Er zijn diverse manieren waarop gestolen kunst wordt verhandeld, en gestolen waar wordt dan ook op allerlei plaatsen aangetroffen: van kringloopwinkels en vlooiemarkten tot specialistische kunst- en antiekbeurzen. Het zijn voornamelijk de handelaars uit het middensegment en het hoge segment en de grotere veilinghuizen³ die de herkomst van de aangeboden objecten onderzoeken via gespecialiseerde databases. Deze databases zijn bijvoorbeeld het Art Loss Register, een particuliere en commerciële instelling, en de database voor gestolen objecten van Interpol. De database van Interpol is te raadplegen door geïnteresseerden, mits zij zich registreren. De nationale database Kunst en Antiek van de politie (Dienst IPOL) kan niet door het publiek

---

³ Hierbij valt te denken aan grote veilinghuizen als Christie's en Sotheby's en aan handelaars die actief zijn op kunst-en-antiekbeurzen zoals TEFAF en PAN.

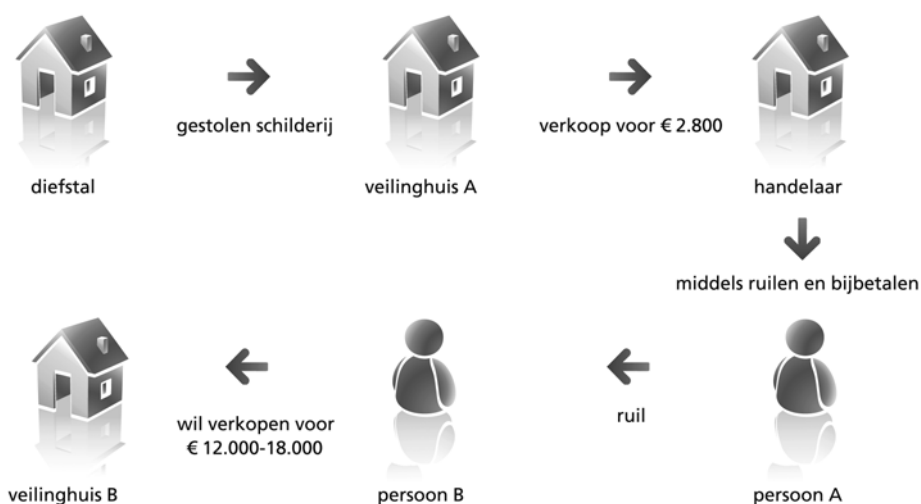
geraadpleegd worden, maar alleen door medewerkers van de groep Kunst- en Antiekcriminaliteit van IPOL. Met behulp van deze databases worden met enige regelmaat gestolen objecten als zodanig herkend. Een groot aantal gestolen objecten wordt echter niet herkend of simpelweg van de markt gehouden. Deze circuleren in het criminele circuit.

Gestolen objecten worden vaak als ruilmiddel voor drugs, wapens of andere kostbare objecten gebruikt. Ze circuleren in de wereld van de georganiseerde misdaad en gaan van de ene crimineel naar de andere. In het criminele circuit worden ze niet gezien als objecten van esthetische of culturele waarde, maar slechts als betaalmiddel. Als er tijdens doorzoeken door de politie schilderijen in beslag worden genomen, betreft het met enige regelmaat schilderijen van kunstenaars als Herman Brood en Peter Donkersloot. Deze vorm van 'geld' wordt door opsporingsinstanties nog onvoldoende als zodanig herkend.

Logistieke keten van kunst- en antiekhandel

Binnen de kunst- en antiekhandel is het niet ongebruikelijk om aan- en verkopen te doen middels handelaars, veilinghuizen en bemiddelaars. Hierdoor verloopt de handel niet alleen direct tussen aan- en verkoper maar ook vaak via een keten van personen of ondernemingen.

Ook criminelen maken gebruik van deze lange keten van personen en ondernemingen, waardoor het lastig is te achterhalen wie de oorspronkelijke dief is. Dit is weergegeven in het onderstaande voorbeeld:

Bij een inbraak, vijf jaar geleden, is een schilderij gestolen, samen met enkele andere objecten. Het schilderij wordt ingebracht bij veilinghuis A, dat geen gegevens van de verkoper heeft of bewaart. Op de veiling wordt het schilderij verkocht aan een handelaar voor circa € 2800 inclusief veilingkosten. Vervolgens ruilt deze handelaar het schilderij met persoon A voor een aantal andere werken en wordt er ook nog een bedrag contant bijbetaald. Persoon A ruilt het 'gestolen' schilderij met persoon B, die het vervolgens bij veilinghuis B aanbiedt voor een vraagprijs van € 12.000 tot € 18.000. Veilinghuis B doet echter een onderzoek en ontdekt dat het schilderij van diefstal afkomstig is.

Uit dit voorbeeld komt een element uit de logistieke keten naar voren dat de strijd tegen de handel in gestolen kunst en antiek bemoeilijkt: handelaars, veilinghuizen etc. registreren vaak slecht van wie zij welke goederen kopen of beheren. Daarnaast valt op dat in de branche vaak een ruil van schilderijen plaatsvindt, al dan niet met bijbetaling.

Kennis van de werking van de handel is van belang bij het verhandelen van gestolen objecten. Verkopers moeten immers weten waar ze met wat voor type object terecht kunnen, en bovendien heeft de branche zijn specifieke handelswijze. Er zijn handelaars die in de politieregisters voorkomen, wat zou kunnen betekenen dat zij ook in het criminele circuit actief zijn. Het merendeel van de handelaars komt echter niet in de politieregisters voor en lijkt 'per ongeluk' in aanraking te komen met gestolen voorwerpen.

Echtheidsverklaringen

Een relevant element in de logistieke keten is het wel of niet hebben van taxatierapporten en echtheidsverklaringen. De verstrekking van dergelijke documenten is sterk afhankelijk van de handelaar, koper en kunstenaar. Sommige handelaars verstrekken bij de aankoop van een kunstwerk een certificaat van echtheid, voorzien van een foto. Andere handelaars vragen hiervoor een vergoeding – met dit gevolg dat mensen die hiervoor niet willen betalen, minder moeite voor een certificaat van echtheid zullen doen. Er zijn helaas ook veel valse certificaten in omloop. Ook wordt er bij de politie regelmatig aangifte van diefstal van echtheidsverklaringen en taxatierapporten gedaan. Het uitgeven van deze documenten is geen standaardprocedure. Daardoor is het voor een crimineel niet lastig een kunstwerk aan te bieden zonder echtheidsverklaring of taxatierapport.

Inkoopregisters

Artikel 437 van het Wetboek van Strafrecht stelt regels voor het inkoopregister dat moet worden bijgehouden door de zogenoemde GRUTHOK'ers. Deze term verwijst naar oude beroepen die zich bezighielden met de handel in ongeregelde

en gebruikte goederen: Goud- en zilversmeden, Rijwielhandelaars, Uitdragers, Tagrijnen, Horlogemakers, Opkopers en Kashouders. Tegenwoordig worden ook opkopers in andere sectoren tot deze groep gerekend, zoals handelaars in tweedehands auto's, antiquairs et cetera (Van de Mheen & Gruter, 2009). Handelaars zijn bij wet verplicht een doorlopend register bij te houden dat door of namens de burgemeester gewaarmerkt is. Daarin dienen zij onverwijld door de wet bepaalde informatie⁴ te vermelden. Uit de politiegegevens blijkt echter dat er in de jaren 2006-2011 in de kunst-en-antiekbranche nauwelijks controles van inkoopregisters hebben plaatsgevonden.⁵

Onderzoek leverde twaalf bruikbare registraties op van controles bij negentien verschillende handelaars (soms werden in één registratie meerdere handelaars vastgelegd). Dit gaf onderstaande verdeling:

Tabel 2

Controle inkoopregisters (2006 tot 11 november 2011)	
Inkoopregisters	Aantal
Geen register	11
Onvolledig register	5
Volledig register	2
Onduidelijk	1

Bron Blueview

Zoals te zien is in tabel 2, hadden elf handelaars in het geheel geen register in bezit. De opsporingsinstantie heeft echter in geen van deze gevallen de daarbij horende sancties opgelegd. In vijf gevallen was er sprake van een onvolledig register en werden er geen sancties opgelegd. In slechts twee gevallen werd het register volledig correct gebruikt, en in één geval bood het verbaal geen duidelijkheid.

⁴ Het gaat om: (a) het volgnummer van de aantekening met betrekking tot het goed, (b) de datum van verkrijging van het goed, (c) een omschrijving van het goed, daaronder begrepen – voor zover dat mogelijk is – soort, merk en nummer van het goed, (d) de koopprijs of andere voorwaarden van verkrijging van het goed, (e) de naam en het adres van degene van wie het goed is verkregen.

⁵ In Blueview is gezocht middels: standaard zoekvraag; gebeurtenis: controle registerplichtige in combinatie met kunst or antiek – vrije tekst: 437SR – vrije tekst: opkoopregister and antiek – vrije tekst: opkoopregister and kunst – vrije tekst: opkoopregister and schilderij. Juweliers en handelaars die antieke sieraden opkochten, zijn buiten beschouwing gelaten.

De resultaten van deze 'steekproef' geven de indruk dat handelaars slecht voldoen aan de wettelijke eis om op correcte wijze een inkoopregister bij te houden. Bovendien is gebleken dat de daartoe bevoegde opsporingsinstanties geen passende maatregelen treffen.

In de Algemene Plaatselijke Verordening van enkele plaatsen, waaronder Amsterdam, is opgenomen dat de handelaar niet alleen het wettelijk vastgestelde inkoopregister moet bijhouden en gebruiken, maar ook een verkoopregister. Omdat dit echter van gemeente tot gemeente verschilt, zijn hierover geen eenduidige gegevens beschikbaar. Vermoed wordt dat de handelaars ten aanzien van het verkoopregister eenzelfde beleid voeren als ten aanzien van het inkoopregister.

2.4 Bijzonderheden van de kunst-en-antiekbranche

Waardebepaling: kunst of kitsch?

Op de kunst-en-antiekmarkt vervult de expert een belangrijke rol. De waarde van kunst en antiek is, in tegenstelling tot die van veel andere goederen, afhankelijk van de immateriële waarde die het object als erfgoed vertegenwoordigt. De expert heeft de kennis en daardoor de 'macht' om een object tot kostbare kunst te verheffen of het te bestempelen als een minder kostbaar, belangrijk of uniek stuk. De waarde wordt echter mede bepaald door vraag en aanbod, zodat de prijs van een enkel object flink kan oplopen. Dit maakt de handel in kunst en antiek aantrekkelijk voor criminelen. Soms neemt een relatief onbekend kunstwerk plotseling enorm in waarde toe, als de naam van een bepaalde kunstenaar eraan verbonden kan worden. Dat is ook met enige regelmaat te zien in het populaire televisieprogramma *Tussen kunst en kitsch* van de AVRO: objecten die gekocht zijn voor een lage prijs, blijken soms plotseling een veelvoud waard te zijn.

In sommige gevallen wordt nader onderzoek verricht naar de echtheid en toeschrijving, bijvoorbeeld dendrologisch onderzoek⁶ om de panelen te kunnen dateren, röntgenonderzoek naar eventuele ondertekeningen en veranalyses die eventueel meer inzicht kunnen geven. Dit type onderzoek wordt echter niet bij elk object uitgevoerd. De toeschrijving van een kunstwerk aan een kunstenaar

---

⁶ Dendrologie is de leer van houtgewassen, oftewel boomkunde. Deze kunde kan bijdragen aan de datering van een schilderij.

heeft niet alleen gevolgen voor het beheer van het object, maar ook voor de verzekeringswaarde en de mogelijke aantrekkelijkheid voor criminelen.

Prijsmanipulatie

In de wandelgangen en in de media duikt af en toe het fenomeen van illegale prijsafspraken in de kunsthandel op. Volgens handelaar Frank Buunk (*NRC Weekblad*, 2011) zijn er drie manieren waarop handelaars samenwerken:

- Handelaars kopen samen schilderijen in.
- Handelaars geven elkaar structureel voorrang bij een veiling.
- Handelaars houden onderling een voorveiling of een naveiling waarbij wordt afgesproken wie het geveilde stuk mag kopen en voor hoeveel geld. Daarbij verrekent de koper de winst met de andere geïnteresseerde kunsthandelaars. Deze vorm van samenwerken wordt 'ringen' genoemd.

Ondanks het feit dat er bij de politie geen gegevens over dit fenomeen bekend zijn, kan aangenomen worden dat prijsafspraken in de praktijk worden gemaakt. Dit blijkt onder andere uit interviews met verschillende handelaars. Zij geven aan op deze wijze te werken om meer potentiële klanten te hebben en kennis uit te wisselen. Ook geven sommigen van hen aan dat ze de prijs drukken om de werken met meer winst te kunnen verkopen.

Consignatie

Een ander fenomeen – dat de laatste tijd steeds meer opkomt – is het werken middels consignatie. De handelaar zoekt via deze verkoopconstructie een koper in zijn netwerk, in ruil voor een op voorhand afgesproken verkooppercentage. De handelaar treedt dan slechts op als bemiddelaar en de verkoper blijft tot de verkoop de eigenaar van het object. In principe is er niets illegaals aan deze handelswijze. Ook is deze niet nieuw in de kunst- en antiekhandel. Wel komt uit gesprekken met betrokkenen naar voren dat deze gang van zaken de laatste tijd steeds vaker voorkomt. Een van de geïnterviewde handelaars durft zelfs te stellen dat bijna elke handelaar zich met deze verkoopmethode bezighoudt. Het lijkt voor de verkopers een aantrekkelijke wijze om geld te verdienen, maar er kleven ook risico's aan deze constructie. Zo is er bij de politie veelvuldig aangifte gedaan van oplichting en/of diefstal, omdat er geen geld geleverd werd, terwijl de objecten door de bemiddelaar wel verkocht waren. In deze gevallen van oplichting blijkt veelal pas na lang aandringen van de oorspronkelijke eigenaar dat de bemiddelaar de goederen allang verkocht heeft, maar dit niet aan hem heeft gemeld.

De sterke toename van consignatieverkopen kan onder andere verklaard worden door de kredietcrisis. De kunst-en-antiekbranche heeft in de jaren 2008 en 2009 net als alle andere financiële markten een zware klap te verduren gehad (Art-price, 2011). Handelaars in bijvoorbeeld moderne en hedendaagse kunst hebben een moeilijke periode gehad en meerderen van hen hebben hierdoor de deuren moeten sluiten.

Private financiers

Banken vragen zeer hoge rentepercentages aan handelaars als deze bij de bank aankloppen voor de financiering van een aankoop. Omdat die hoge rentepercentages in het verkoopbedrag moeten worden doorberekend, is het voor de handelaar bijna onmogelijk een koper voor het werk te vinden. Hierdoor voelen handelaars zich genoodzaakt hun heil te zoeken bij private financiers. Niet alleen ligt hier een risico voor de financier, die een kleine kans heeft nooit iets van zijn geld terug te zien, ook ligt er uiteraard een risico voor de handelaar: hij zou een kunstwerk kunnen financieren met behulp van criminele geldschieters.

Witwassen

Zoals recentelijk naar voren is gekomen in een onderzoek naar witwaspraktijken in de kunst- en antiekhandel (Willems-Hirsch, 2011) wordt er daadwerkelijk gebruikgemaakt van deze branche om crimineel verkregen gelden wit te wassen. In dit onderzoek werd duidelijk dat het veelal om een enkele 'foute' handelaar ging die verantwoordelijk was voor een reeks handelingen en niet om de branche als zodanig. Door dit witwassen is een vermenging van onder- en bovenwereld ontstaan.

Behalve aan het witwassen van crimineel verkregen gelden is er in dit onderzoek ook aandacht besteed aan het zogenoemde witwassen van objecten. Het gaat hier om het creëren van een legale herkomst voor objecten die illegaal verhandeld worden, zoals illegaal opgegraven archeologische voorwerpen. Omdat van deze objecten voorheen het bestaan nog niet bekend was, is er geen gedegen omschrijving van en kunnen ze niet opgespoord worden, omdat er geen aangifte van diefstal is. Stel bijvoorbeeld dat er in een archeologisch veld illegaal een pot wordt opgegraven. Omdat deze pot nog niet door de archeologen opgegraven was, is hij nog niet beschreven en evenmin geregistreerd bij de eigenaars (meestal de overheid). De pot 'bestaat' dus officieel nog niet, zodat er ook nooit aangifte van diefstal kan worden gedaan – met als gevolg dat dit object niet wordt opgenomen in de databases voor gestolen kunst. Het is nauwelijks mogelijk naar dit soort illegaal opgegraven objecten onderzoek te verrichten.

Met behulp van handelaars en bemiddelaars kunnen zulke objecten van de illegale markt op de legale markt terechtkomen, als de dief erin slaagt het opgegraven of gevonden goed een legale herkomst te geven. Een voorwerp heeft al snel een 'legale herkomst' als het minstens eenmaal is verkocht via bijvoorbeeld een veiling of een handelaar. Eenmaal op de legale markt verschenen, zijn de objecten witgewassen.

Omdat er in Nederland een levendige handel in archeologische objecten is, is het aannemelijk dat zich daaronder ook witgewassen objecten bevinden. Cijfers hierover zijn echter niet bekend.

3

Omvang

Zoals eerder aangegeven wordt pas sinds 2009 op systematische wijze informatie over kunst- en antiekcriminaliteit verzameld en geregistreerd. Dit maakt het lastig uitspraken te doen over de ontwikkeling van de omvang van deze criminaliteit. Wel is het mogelijk enkele gegevens, zoals het aantal incidenten, het aantal gestolen objecten en de waarde van de gestolen objecten weer te geven. Dit gebeurt in tabel 3 voor de jaren 2009, 2010 en 2011.

Tabel 3

Aantallen incidenten, gestolen en aangetroffen objecten en de waarde			
	2009	2010	2011*
Totaal aantal incidenten	578	831	788
Totaal aantal gestolen objecten	1096	4335**	1410
Percentage objecten waarvan waarde bekend	53	42	49
Totale waarde van de objecten	€ 4.269.063	€ 9.326.854	€ 18.042.679
Gemiddelde waarde per object (zonder extremen)	€ 2686	€ 3168	€ 4297
Gemiddeld aantal objecten per buit (zonder extremen)	1.4	2.5	1.8
Aangetroffen objecten***	57	60	108

* Peildatum 11 november 2011.

** Dit is inclusief een omvangrijke roof van 2863 antieke munten.

*** Ook aangetroffen objecten worden bijgehouden in de systemen. Dit kan gaan zowel om gestolen objecten die aangetroffen worden als om objecten waarvan de herkomst (nog) niet bekend is.

Bron Database Kunst en Antiek, IPOL

Aangezien 2009 een opstartjaar was en de registratie waarschijnlijk niet direct vanaf de eerste dag volledig is geweest, lijkt het aantal incidenten rond de achthonderd per jaar te liggen. Onder incidenten vallen de inbraken, diefstallen en overvallen waarbij kunst of antiek is weggenomen en de gevallen waarbij sprake is van vervalsing, verzekeringsfraude, oplichting en dergelijke. Vanzelfsprekend zijn de grote kunstroven (zie kader) meegeteld.

2009

- Scheringa Museum: in mei wordt er een overval gepleegd in het Scheringa Museum waarbij twee kostbare schilderijen worden gestolen met een totale waarde van € 2,7 miljoen.
- IJsselstein: in mei wordt uit het stadsmuseum een aantal schilderijen gestolen van grote financiële en culturele waarde.

2010

- TEFAF: in maart worden er op deze prestigieuze kunst-en-antiekbeurs voor de tweede maal bij dezelfde handelaar kostbare sieraden gestolen, met een waarde van € 860.000.
- Amsterdam Airport Schiphol: in juni wordt er een collectie antieke munten gestolen met een waarde van ruim € 1,8 miljoen.
- Friesland: bij een verwoed verzamelaar worden ruim 100 bijzondere antieke tegels gestolen met een zeer hoge waarde.
- Museum Freriks: in juni wordt er een schilderij gestolen dat is vervaardigd door Mondriaan.

2011

- Leerdam: in mei worden twee zeer kostbare schilderijen gestolen, waarvan een vervaardigd door Frans Hals. Beide worden eind oktober door de politie teruggevonden. Opvallend detail is dat beide schilderijen in de jaren 80 ook al eens gestolen zijn.
- Den Haag: in oktober wordt er bij een particulier ingebroken. De buit bestaat uit 45 objecten met een geschatte gezamenlijke waarde van bijna een half miljoen.

Van ongeveer de helft van de gestolen objecten is de waarde bekend. Er is dus altijd sprake van een onderschatting, als de omvang van kunst- en antiek-criminaliteit wordt gemeten aan de hand van de waarde van de gestolen goederen. In 2010 is de – bekende – waarde van de gestolen objecten € 9,3 miljoen, in 2011 ligt dit bedrag net boven de 18 miljoen.

Uit tabel 4 blijkt dat het aandeel van diefstal de afgelopen jaren flink toeneemt, het aandeel inbraken liet in 2010 een piek zien. Als er gekeken wordt naar het type incident in relatie tot het type object dat wordt gestolen, kan hier geen duidelijke verklaring voor worden gegeven.

Tabel 4

Type incidenten			
	2009	2010	2011*
Diefstal	161 (27%)	364 (44%)	387 (49%)
Inbraak	167 (28%)	304 (37%)	197 (25%)
Overig**	250 (45%)	163 (19%)	204 (26%)
Totaal	578 (100%)	831 (100%)	788 (100%)

* Peildatum 11 november 2011.

** Onder overig vallen: vervalsingen, overvallen, verzekeringsfraude, oplichting etc.

Bron Database Kunst en Antiek, IPOI

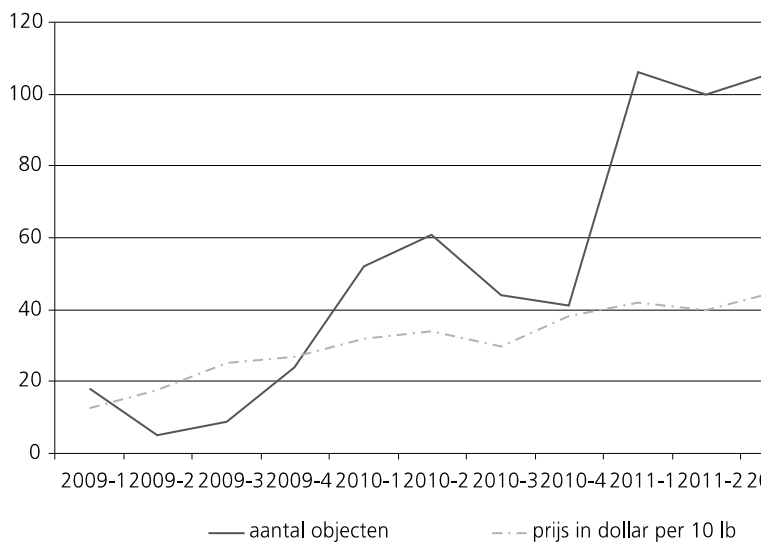
Schilderijen en beelden worden het meest gestolen. Interessant gegeven is dat het percentage gestolen schilderijen ten opzichte van de andere typen gestolen objecten sterk aan het dalen is. Was in 2009 nog 51 procent van de gestolen objecten een schilderij, in 2010 was dat gedaald naar 36 procent en in 2011 was dit nog maar 15 procent. Daarentegen is het aandeel gestolen beelden gestegen, van 22 procent in 2009 tot 32 procent in 2011. Ook geliefd bij criminelen zijn klokken, religieuze objecten zoals statenbijbels, objecten van goud en/of zilver en grafiek⁷. De cijfers voor diefstal van religieuze objecten zijn al gepresenteerd in tabel 1 in paragraaf 2.2.

De stijging van het aantal gestolen bronzen beelden is waarschijnlijk gerelateerd aan de stijging van de bronsprijzen. In figuur 4 worden de ontwikkeling van de bronsprijs en de ontwikkeling in het aantal gestolen bronzen beelden weer-gegeven. Sinds begin 2009 is de prijs van brons meer dan verdubbeld.

⁷ Grafiek: verzamelnaam voor alles wat met druk vervaardigd wordt zoals ets, litho, gravure en houtsnede.

Figuur 4

Aantal gestolen bronzen beelden en prijs van brons (in dollars per 10 lb)⁸

Bron <http://www.kitcometals.com>

⁸ 1lb is 0,453 kilo.

4

Daders en dadergroepen

Vanwege de korte periode dat kunst- en antiekcriminaliteit in een afzonderlijke database wordt geregistreerd, geldt ook voor daders en dadergroepen dat er relatief weinig gegevens bekend zijn.

Verdachten van kunst- en antiekcriminaliteit

In de periode van 1 januari 2009 tot en met 11 november 2011 zijn er in totaal 416 verdachten geregistreerd. Over hen is de volgende informatie bekend. In 331 gevallen gaat het om een mannelijke verdachte, dit is bijna 80 procent van het totaal (416). De gemiddelde leeftijd van de verdachten is 36 jaar. Gezien deze leeftijd kan ervan uit worden gegaan dat dit criminaliteitsgebied niet door startende criminelen wordt betreden. 301 verdachten hebben de Nederlandse nationaliteit, dit is ruim 72 procent. De overige verdachten komen voornamelijk uit Polen, Roemenië, de voormalige Sovjet-Unie, Suriname en Marokko. 22 verdachten zijn in de database aan meer dan één incident gekoppeld en zijn dus bij meer dan één aan kunst- en antiekcriminaliteit gerelateerde zaak betrokken.

Dadergroepen

Er zijn weinig concrete dadergroepen bij de politie bekend die zich puur bezighouden met kunst- en antiekcriminaliteit. Wel weten we van een aantal verdachten dat zij in wisselende samenstelling en met variërende taken samenwerken. Dit is afhankelijk van het soort object dat gestolen wordt. Er kunnen twee typen dadergroepen worden onderscheiden die actief zijn op het gebied van kunst- en antiekcriminaliteit. Dit onderscheid is gerelateerd aan het soort criminaliteit: bronsdiefstal verschilt in allerlei opzichten van de andere vormen van kunst- en antiekcriminaliteit.

Bij de diefstal van kunstvoorwerpen die gestolen worden om hun financiële waarde op de kunstmarkt, moeten dadergroepen beschikken over enige mate van professionaliteit en expertise. Niet alleen moeten de dieven kennis hebben van de waarde van de objecten en de locatie waar deze zich bevinden, ze moeten zich ook verdiepen in de wijze waarop ze de objecten kunnen bemachtigen, en in de afzetmarkt en de opslagmogelijkheden. Een kostbaar object kan niet heel eenvoudig verkocht worden, zodat het netwerk van betrokkenen al snel groot is: er is iemand nodig die het object steelt, er is iemand nodig die het verhandelt en vaak ook iemand die de opdracht voor de diefstal geeft.

Bij bronsdiefstal is de benodigde expertise veel minder ingewikkeld: een lijst van bronzen kunstwerken in de openbare ruimte biedt inzicht in potentiële doelwitten. Doordat deze objecten vaak openbaar toegankelijk zijn, vergt de diefstal minder voorbereiding. Ook de afzetmarkt is veel eenvoudiger: het beeld wordt in stukken gezaagd en aangeboden aan een omsmelter.

Bij kostbare werken valt op dat de keten van betrokkenen langer is dan bij goedkopere objecten. Er is een dadergroep bekend die bestaat uit feitelijke dieven, helers, tijdelijke eigenaars en handelaars die het werk op de markt brengen. Ook bestaat bij opsporingsinstanties het vermoeden – en daar komt steeds beter zicht op – dat in Nederland een groep criminelen aan het werk is die betrokken is bij een aantal grote kunstroven. Een aantal van die verdachten regisseert deze kunstroven. Deze personen beschikken over een gedegen netwerk, weten precies wat ze aan het doen zijn en hebben contact met grote criminelen in andere criminaliteitsvelden, onder andere in de drugs- en wapenhandel.

Opdrachtgevers

In de media en wandelgangen doemen met enige regelmaat verhalen op over een opdrachtgever die achter een aantal grote kunstroven zou zitten. Is er inderdaad sprake van deze zogenoemde Doctor No, die dieven eropuit stuurt met de opdracht een bepaald kunstwerk te roven? In de politieregisters is hierover geen informatie te vinden. Toch zijn er enkele kunstroven geweest die op dit fenomeen zouden kunnen duiden. Zo zijn de schilderijen 'De twee lachende jongens, van wie één met bontmuts en een bierkruik' van Frans Hals en 'Bosgezicht met bloeiende vlier' van Jacob van Ruysdael tot tweemaal toe gestolen en door de politie teruggevonden. Dat wil niet zeggen dat de dader van deze twee diefstallen dezelfde is, maar er kan wel van een opdrachtgever worden uitgegaan. De schilderijen werden in 1988 voor het eerst gestolen en in 2011 voor de tweede keer. Het lijkt geen toeval dat deze twee schilderijen in dezelfde combinatie tot tweemaal toe gestolen zijn. Op de desbetreffende locatie waren immers nog veel meer kostbare werken aanwezig. Ook van een ander schilderij is bekend dat het meer dan eens doelwit was van diefstal. Daarnaast is een zaak bekend waarbij er binnen vijf dagen tweemaal werd ingebroken op hetzelfde adres. De eerste maal werden er twaalf schilderijen buitgemaakt, de tweede maal slechts één. Hieruit kan worden opgemaakt dat de dieven ofwel niet voldoende vervoerscapaciteit hadden voor het dertiende schilderij ofwel door de 'opdrachtgever' teruggestuurd zijn voor dit object. Omdat het niet erg aannemelijk is dat ze het dertiende schilderij niet konden

vervoeren, lijkt ook deze zaak de hypothese te ondersteunen dat er in opdracht kunst, antiek en cultuurgood wordt gestolen.

Betrokkenen

Handelaars zouden voor criminelen een interessante informatiebron kunnen zijn. Zij weten immers wat hun klanten in huis hebben en wat hun klanten graag zouden willen hebben. Betrokkenheid van handelaars bij kunst- en antiek-criminaliteit gepleegd bij particulieren is echter nooit vast komen te staan. Hetzelfde geldt voor beveiligingsbedrijven en verzekeringsmaatschappijen. In één geval is bekend dat een beveiligingsmedewerker verantwoordelijk was zowel voor een diefstal in een museum waar hij werkzaam was als voor de diefstal van twee zeer kostbare kunstwerken bij een particulier.

5

Gevolgen voor de samenleving

Bij kunst- en antiekriminaliteit zijn verschillende gevolgen te onderscheiden. Het gaat hierbij om materiële, emotionele en culturele schade.

Materiële schade

Een exact beeld van de materiële schade valt niet te geven: van ongeveer de helft van de gestolen objecten is de waarde bij de politie niet bekend (zie tabel 5). Daarnaast moet rekening worden gehouden met het feit dat een klein aantal omvangrijke kunstroven het beeld van de schade sterk beïnvloedt. Op basis van het totale bedrag dat bij de politie bekend is en in de wetenschap dat dit ongeveer de helft van de gestolen objecten betreft, kan echter wel een voorzichtige schatting worden gemaakt van de totale materiële schade. Over 2010 komt de geschatte materiële schade dan uit op ruim 22,2 miljoen en over 2011 is de geschatte schade ruim 36,8 miljoen (tabel 5).

Tabel 5

Materiële schade in de jaren 2009, 2010 en 2011			
	2009	2010	2011
Totale waarde	€ 4.269.063	€ 9.326.854	€ 18.042.679
Percentage van de waarde bekend	53	42	49
Omgerekend tot 100%	€ 8.054.835	€ 22.206.795	€ 36.821.793
Gemiddelde waarde per object	€ 2686	€ 3168	€ 4297

Bron Database Kunst en Antiek, IPOL

De stijgende lijn van de materiële schade kan twee oorzaken hebben. Enerzijds wordt diefstal van kunst en antiek nu door de politie op structurele en stelselmatige wijze geregistreerd. Doordat er meer aandacht aan wordt besteed, wordt er ook meer over bekend. Anderzijds kan de stijging ook worden veroorzaakt doordat er simpelweg meer gestolen wordt.

Tabel 5 is gebaseerd op de waarde van de objecten die daadwerkelijk gestolen zijn. Er zijn echter ook veel objecten die bij een poging tot diefstal niet worden meegenomen, maar bijvoorbeeld worden vernield. Zo komt het veelvuldig voor dat getracht wordt een bronzen beeld te stelen, maar dat dit mislukt doordat het kunstwerk stevig in de grond of op de sokkel bevestigd is. Uiteindelijk wordt

het beeld dan niet gestolen, maar wordt het wel flink beschadigd. De gemiddelde schade die ontstaat tijdens zo'n roofpoging ligt rond de € 3000. Soms ontdekken dieven tijdens het vluchten dat de door hen meegenomen objecten niet handig te vervoeren zijn en laten ze deze bijvoorbeeld in de tuin of langs de openbare weg achter. Of ze ontdekken tijdens hun vlucht dat het door hen meegenomen beeld niet van echt brons is maar slechts bronskleurig en laten het daarom achter. Ten slotte komt het ook voor dat dieven de gestolen objecten gebruiken om achtervolgers af te schudden. Er is een zaak bekend van een dief die een aantal klokken had gestolen en een daarvan naar de politie gooide in een poging deze van zich af te schudden.

Kunst- en antiekobjecten zijn niet waardevast. Ook is de standaardafschrijving die voor bijvoorbeeld auto's, boten en dvd-spelers geldt, niet op deze objecten van toepassing. Ze zijn onderhevig aan marktwerking, waarbij een object van de ene op de andere dag sterk in waarde kan stijgen of dalen. Er is een grote kans dat de waarde van een voorwerp bij aankoop, bijvoorbeeld tientallen jaren geleden, niet meer overeenkomt met de huidige marktwaarde. Daarnaast is er een verschil tussen de marktwaarde en de verzekeringswaarde. Als een voorwerp gestolen is, en de eigenaar wil per se een vervangend stuk, kan het veel duurder zijn een soortgelijk exemplaar te kopen. Kunst is immers uniek en derhalve moeilijk verkrijgbaar. Daarom wordt een kunstobject meestal voor meer geld verzekerd dan het werkelijk waard is.

Emotionele schade

Het tweede type schade bij kunst- en antiekcriminaliteit is de emotionele schade. Wat voor een slachtoffer van enorme emotionele waarde kan zijn, kan daar in termen van materiële waarde sterk van afwijken. Voorbeelden hiervan zijn legio: de koekoeksklok van de net overleden grootmoeder die gestolen wordt of bronzen beelden die van begraafplaatsen worden weggenomen. Daarnaast is er nog andere schade van emotionele aard: het onveilige gevoel dat een particulier slachtoffer na een inbraak, diefstal of overval kan ervaren.

Culturele schade

Naast materiële en emotionele schade onderscheiden we culturele schade. Van culturele schade is sprake als objecten worden gestolen die tot de kunstcollectie van het Rijk behoren, maar ook in het geval van diefstal van objecten die behoren tot land- en/of scheepsarcheologie: bij illegale opgravingen op het land of bij illegaal duiken naar schatten op de zeebodem.

6

Criminaliteitsrelevante factoren

Criminaliteitsrelevante factoren zijn factoren die het vóórkomen van kunst- en antiekriminaliteit afremmen of bevorderen. Hieronder worden enkele factoren benoemd die van invloed zijn op de ontwikkeling van kunst- en antiekriminaliteit: wetgeving, expertise en grondstofprijzen.

Wetgeving

Zowel handelaars als criminelen zijn goed op de hoogte van wetwijzigingen en mazen in de wet. De Wet melding ongebruikelijke transacties (Wet MOT) is op 1 augustus 2008 overgegaan in de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (WWFT). Onder de Wet MOT moesten handelaars en veilinghuizen, ook wanneer zij als bemiddelaar optraden, aan de meldingsplicht voldoen wanneer er contante betaling plaatsvond van een bepaald bedrag. In de nieuwe wet is de meldgrens gewijzigd en is de term 'bemiddeling' geschrapt. Het aantal meldingen van ongebruikelijke transacties bij bemiddelingen is – hoogstwaarschijnlijk als gevolg daarvan – tot nul teruggelopen (Willems-Hirsch, 2011). Hierdoor is er geen zicht meer op de contante geldstromen, terwijl het aantal bemiddelingshandelingen, zoals het verkopen door een handelaar middels consignatie, de laatste tijd juist enorm is toegenomen. De wetwijziging is een criminaliteitsbevorderende factor voor witwassen met behulp van kunst en antiek.

Expertise

Er is een gebrek aan expertise bij politie en justitie. Bij de aangifte van fietsendiefstal weet vrijwel elke opsporingsambtenaar wat te doen, maar gaat het om een antiek schilderij, dan is dit minder vanzelfsprekend. Kunst en antiek worden veelal niet als een apart goed in de aangifte opgenomen. De objecten worden meestal in de vrijtekstvelden weggezet onder beschrijvingen als 'schilderij, meerkleurig', 'schilderij, rechthoekig'. Hierdoor is het zeer lastig in te schatten of het hier om een kunstvoorwerp dan wel om kitsch gaat. Door de onvolledige beschrijvingen in de aangiften kunnen deze objecten ook niet opgenomen worden in de databases voor gestolen kunst en antiek. In de praktijk leidt dit ertoe dat er een zeer kleine kans is dat het slachtoffer zijn gestolen kunstvoorwerp ooit nog terugziet.

Daarnaast beschikken veel opsporingsambtenaren over onvoldoende kennis om de mogelijke waarde van een object in te schatten en kunnen zij derhalve slecht beoordelen of er iets aan de hand is bij een bepaalde transactie. Ook is de kunst-en-antiekmarkt een gecompliceerd samenspel van vraag en aanbod, waarbij de verkoper niet per se contact heeft met de koper. Er wordt veelvuldig gebruik gemaakt van tussenhandelaars, die slecht of niet registreren wat zij van iemand kopen en wat zij aan iemand verkopen. Het gebrek aan expertise, de ondoorzichtigheid van de kunst-en-antiekmarkt én de grote bedragen die hierin omgaan, maken deze markt aantrekkelijk voor criminelen.

Het gebrek aan kennis en expertise gaat gepaard met een laag niveau van toezicht, opsporing en vervolging. Daarnaast liggen de prioriteiten elders (Kamerstukken II 2007/08, 31255 nr. 10). Hierdoor is de pakkans bij kunst-en-antiekcriminaliteit klein. Zolang dit niet verandert, blijft de kunst-en-antiekbranche kwetsbaar voor criminelen.

Grondstofprijzen

De stijging van de prijzen van grondstoffen, met name brons, leidt ertoe dat bronzen beelden, die vaak in de publieke ruimte staan opgesteld, een gewild doelwit worden voor criminelen. Gezien de almaar groeiende grondstoffen-schaarste (Diederer, 2009) is de verwachting dat de prijzen nog verder zullen stijgen. Dit is voor bronsdiefstal een criminaliteitsbevorderende factor.

7

Aanpak

Om een daling in het aantal kunst- en antiekincidenten te realiseren, kunnen verschillende maatregelen worden genomen. In dit hoofdstuk wordt een aantal verbeterpunten genoemd.

Eenduidig aangiftebeleid

Het opheffen van de speciale afdeling Kunst en Antiek van het KLPD in 2001 was geen succes. Het is zeer wel mogelijk dat het gebrek aan registratie en inzicht dat als gevolg hiervan ontstond, ertoe heeft bijgedragen dat criminelen jarenlang vrij spel hebben gehad. Wellicht is hierdoor zelfs een flinke markt voor gestolen kunst en antiek ontstaan. Het is daarom noodzakelijk dat aangiften van kunst- en antiekriminaliteit door de politie systematisch worden opgenomen en geregistreerd. Momenteel wisselt de registratie van aangiften van dit type objecten per politieregio en -district. Omschrijvingen zijn dusdanig algemeen (en er wordt meestal geen foto van het kunstwerk bijgeleverd) dat het gestolen object niet uniek te identificeren is en daardoor vrijwel onmogelijk is terug te vinden. Het aangiftebeleid met betrekking tot kunst- en antiekdiefstal wordt dit jaar aangepast, zodat er op eenduidige wijze aangiften worden opgenomen.

Expertise en inbeslagname

Het vergroten van expertise bij opsporingsinstanties is essentieel voor herkenning van kunst- en antiekcriminaliteit, maar ook voor het ontnemen van dure goederen van criminelen. Momenteel is er onvoldoende kennis over deze specifieke branche. Zo hebben politie- en justitiemedewerkers te weinig inzicht in reële en irreële prijsstijgingen. Zij hebben nauwelijks kennis van het jargon of van witwasconstructies die uitgevoerd worden met behulp van kunst en antiek. Mogelijk interessante (gestolen) objecten worden niet herkend en kennis over nationale en internationale wetgeving ontbreekt. Ook lijken opsporingsambtenaren onvoldoende kennis te hebben van de precieze wetgeving met betrekking tot de registerplicht. Wellicht is niet bij eenieder bekend wat er in het register vermeld dient te worden en op welke wijze het register daadwerkelijk gebruikt moet worden. Als de expertise vergroot wordt, zal tijdens doorzoeken meer aandacht worden besteed aan kunst- en antiekobjecten die in het pand aanwezig zijn. Als deze vaker in beslag worden genomen – en in de databases met gestolen kunst worden gecheckt – wordt hoogstwaarschijnlijk meer gestolen kunst opgespoord. Een tweede effect zou kunnen zijn dat het imago van kunst en antiek als ‘waardevaste investering’ bij criminelen zal afnemen.

Op dit moment wordt tijdens doorzoeken nauwelijks aandacht besteed aan (de waarde van) kunst. Een BMW voor de deur zal al snel in conservatoir beslag worden genomen op basis van de 'pluk-ze-wetgeving', waarbij politie en justitie proberen de crimineel zo veel mogelijk geld afhandig te maken. De kans dat een kunstwerk in beslag wordt genomen, is echter klein, terwijl de waarde vele malen hoger kan zijn.

Het is belangrijk dat opsporingsinstanties zich gaan realiseren dat er heel veel geld omgaat in deze branche. Het gaat criminelen niet om de esthetische of culturele waarde van kunst, voor hen is kunst enkel en alleen een vorm van geld. Als opsporings- en handhavingsinstanties zich de waarde van kunstvoorwerpen, antiek en cultuurgoederen gaan realiseren, zullen zij er automatisch meer aandacht aan besteden tijdens de opsporing en vervolging.

Handhaving/controle in- en verkoopregisters

Op dit moment wordt nauwelijks tot geen aandacht besteed aan de wetgeving voor het bijhouden van een inkoopregister (art. 437 Sr). De verantwoordelijkheid voor het handhaven van deze wetgeving en onderliggende Algemene Plaatselijke Verordeningen (APV's) ligt bij burgemeesters. Het zou goed zijn als de controle en handhaving (strenger) zouden worden uitgevoerd.

In combinatie hiermee dient de registratie van de verkoop van goederen door handelaars, die ook lokaal vastgelegd is in de APV, te worden gecontroleerd en gehandhaafd. Hierdoor kan de heling van gestolen kunst en antiek worden bemoeilijkt, wat de aantrekkingskracht van deze goederen op criminelen zal doen afnemen.

Verlengen verjaringstermijn

De aantrekkingskracht van kunst, antiek en cultuurgoederen ligt voor criminelen met name in de financiële waarde – die in de loop der jaren in sommige gevallen alleen maar toeneemt – en in de bijna oneindige houdbaarheidstermijn ervan. Dit maakt deze goederen zeer interessant als substituut voor geld of als belegging. Een uitzondering hierop zijn de bronzen (stand)beelden die gestolen of kapotgezaagd worden vanwege de materiaalwaarde die zij vertegenwoordigen, maar dit is dan ook een andere vorm van kunst- en antiekcriminaliteit.

Criminelen laten de verjaringstermijn voor gekwalificeerde diefstal (12 jaar) verlopen, zodat zij het betreffende goed straffeloos kunnen verkopen. In de praktijk gebeurt het regelmatig dat gestolen kunst en antiek rond deze verjaringstermijn te koop wordt aangeboden. De verjaringstermijn voor diefstal van dergelijke waardevolle én waardevaste goederen is relatief kort vergeleken met

die voor burgerlijke rechtsvordering⁹ (20 jaar) en voor bepaalde cultuurgoederen (30 en 75 jaar). Een langere verjaringstermijn voor strafvordering, en daarmee het langer bewaren van de desbetreffende zaaksinformatie, biedt de politie langer de mogelijkheid een zaak strafrechtelijk te vervolgen, mochten de gestolen goederen alsnog opduiken.

MOT-meldingsplicht handelaars

Sinds het opgaan van de Wet MOT in de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme hebben bemiddelaars geen meldingsplicht meer als zij worden geconfronteerd met grote contante betalingen. Het aantal meldingen van ongebruikelijke transacties bij bemiddelingen is sinds de wetwijziging – en dus hoogstwaarschijnlijk als gevolg daarvan – tot nul teruggelopen (Willems-Hirsch, 2011). Voor de bestrijding van witwassen met behulp van kunst en antiek is het van doorslaggevend belang dat deze lacune in de wet wordt opgevuld.

Betere registratie door verzekeraars

Een ander belangrijk element is het feit dat verzekeraars meestal geen inzicht hebben in aantallen gestolen kunst- en antiekobjecten en in de aard daarvan. Uit de politiegegevens komt naar voren dat de gemiddelde waarde van gestolen objecten onder de € 5000 ligt. Tot een bedrag van € 5000 valt een kunst- of antiekobject meestal onder de inboedelverzekering, daarboven is een speciale kostbaarhedenverzekering vereist. Voor het sluiten van de verzekering of de uitkering van het verzekeringsgeld is over het algemeen geen gedegen omschrijving of foto van het object nodig. Het opzetten en bijhouden van een registratie van alle kunst- en antiekobjecten met een waarde onder de € 5000 zou volgens de verzekeringsmaatschappijen meer kosten dan het uitbetalen van de geclaimde bedragen. Omdat verzekeraars echter niet weten hoe groot de werkelijke schade is, is dit nog maar de vraag. Bij zowel verzekeringsmaatschappijen als politie is onvoldoende informatie beschikbaar over de daadwerkelijke omvang en ontbreken goede beschrijvingen. Beide instanties zouden baat hebben bij een betere registratie: die biedt meer zicht op de werkelijke schade en kan tot betere opsporing leiden.

Samenwerking

Er valt winst te behalen uit een betere samenwerking van de politie met externe belanghebbenden zoals verzekeraars, met gemeenten en met bijzondere opsporingsdiensten zoals de FIOD. Verder verdient een goede registratie van kunstwerken door particulieren (met foto en goede beschrijving) aanbeveling.

---

⁹ Een vordering bij de civiele rechtbank van burger A aan burger B voor de teruggave van een goed waarvan burger A eigenaar is terwijl burger B bezitter is.

8

Verwachtingen en conclusies

Het algemeen heersende beeld van kunst- en antiekcriminaliteit is dat het allemaal wel meevalt met de ernst van de problematiek: of de kunstwerken worden teruggevonden, of ze zijn door hun bekendheid niets waard in het criminele circuit. Dat beeld dient echter te worden genuanceerd. Criminelen zagen bronzen kunstwerken simpelweg aan stukken en smelten het metaal om voor een fractie van de waarde van het kunstwerk. Ook beschouwen ze kunstwerken als belegging of als betaalmiddel en schrikt bekendheid van een werk hen niet af. Zij zijn niet geïnteresseerd in de esthetische of culturele waarde van een object, ze zien kunst puur als geld. Criminelen kunnen relatief ongestoord hun gang blijven gaan met de handel in kunst en antiek, omdat de registratie en opsporing niet goed genoeg georganiseerd zijn.

Er is te weinig aandacht bij de opsporingsinstanties voor kunst- en antiekcriminaliteit. Als deze aandacht niet toeneemt, zal het totale aantal incidenten naar verwachting ten minste gelijk blijven. Uit analyses is gebleken dat er per jaar enkele grote kunstroven plaatsvinden. Er is geen reden te verwachten dat dit bij ongewijzigd beleid de komende jaren zal veranderen.

In de handhaving worden kansen gemist. Zo wordt er nauwelijks gecontroleerd of er op correcte wijze een inkoopregister wordt bijgehouden. Als door de opsporingsinstanties meer aandacht aan artikel 437 van het Wetboek van Strafrecht gegeven wordt, zal er meer zicht komen op de heling van kunst- en antiekobjecten. Dit zal naar verwachting ook leiden tot een toename van opsporing en vervolging van helers en stellers van deze objecten.

(Gestolen) kunst wordt niet vaak in beslag genomen tijdens doorzoeken, doordat opsporingsdiensten over te weinig expertise beschikken. Kunst is daardoor een betrekkelijk veilige investering vergeleken met bijvoorbeeld auto's en jachten, die wel in beslag worden genomen.

Gesprekken met betrokkenen duiden erop dat de verkoop via consignatie door handelaars de komende jaren zal blijven toenemen. De kans op oplichting wordt daarmee ook groter. Een handelaar die handelt in consignatie, is slechts een bemiddelaar, zodat deze geen MOT-melding van grote contante betalingen bij de Financial Intelligence Unit hoeft te doen. Deze 'maas' in de wetgeving maakt het gemakkelijker gelden en objecten wit te wassen.

Als deze omstandigheden niet worden aangepakt, zal kunst- en antiekcriminaliteit in ieder geval niet afnemen en mogelijk zelfs toenemen.

Het aantal bronsdiefstallen zal naar verwachting verder stijgen. De enorme toename ervan hangt vermoedelijk samen met de hoge bronsprijen. Zolang de prijzen hoog blijven, zijn de beelden in niet-afgesloten ruimten zoals parken, langs wegen en in tuinen niet veilig.

Resumerend kan worden gesteld dat er de afgelopen jaren te weinig aandacht is geweest voor kunst- en antiekcriminaliteit. Door het afschaffen van de registratie bij het KLPD en de beperkte aandacht voor het beleid met betrekking tot dit type criminaliteit zijn kennis en expertise verloren gegaan, zodat er nu onvoldoende zicht is op de kunst-en-antieksector. Sinds 2009 wordt een actiever beleid gevoerd, dat echter nog in de kinderschoenen staat. Gezien het feit dat kunst- en antiekcriminaliteit mede gepleegd wordt door criminelen die zich bezighouden met zware delicten als drugs- en wapenhandel en er miljoenen in deze sector omgaan, is het dringend noodzakelijk dat alle betrokken opsporingsinstanties het belang van het aanpakken van kunst- en antiekcriminaliteit gaan inzien.

Literatuur

Artprice (2011). *Art Market Trends 2010*. Digitaal geraadpleegd op http://imgpublic.artprice.com/pdf/trends2010_en.pdf

Bieleman, B., Van der Stoep, R. & Naayer, H. (2007). *Schone kunsten. Preventieve doorlichting kunst- en antiekhandel*. Groningen: IntraVal.

Charney, N. (2009). *Art and crime: exploring the dark side of the art world*. Santa Barbara: ABC CLIO.

Diederer, A.M. (2009). *Metal minerals scarcity: a call for managed austerity and the elements of hope*. Rijswijk: TNO Defence, Security and Safety.

Kooistra, S. & Huiberts, A. (2003). *Valse kunst, hoe de kunst koper bedrogen wordt*. Amsterdam / Antwerpen: Veen.

Mheen, D. van de & Gruter, P. (2009). *Helingspraktijken onder de loep - impressies van helingcircuits in Nederland*. Den Haag: WODC / Boom Juridische Uitgevers.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2010). *Invoer en uitvoer van cultuurgoederen*. Digitaal geraadpleegd op http://www.erfgoedinspectie.nl/uploads/publications/minocw_erfgoed_nl_download_v2.pdf.

NRC Weekblad (2011, 26-27 maart). Samen bieden, samen delen.

Willems-Hirsch, E. (2011). *Zwarte kunst. Onderzoek naar witwaspraktijken in de kunst- en antiekbranche*. Zoetermeer: KLPD-IPOL.

